

SUMMA IMAGINARIES ROMANIAE

Liliana DANCIU

Centrul de Cercetare a Imaginarului *Speculum*/ Centre for the
research of the imaginary *Speculum*
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia/ „1 Decembrie
1918” University of Alba Iulia
email: liliana.danciu70@yahoo.com

Abstract: *Under the general coordination of the university professor Corin Braga, towards the end of 2020, it appears at the Polirom Publishing House "The Encyclopedia of Imaginaries in Romania", a collective volume to which teachers of the faculties of the "Babeş Bolyai" University from Cluj-Napoca contributed. The work is structured in five large and dense volumes, thematically designed on a certain type of imaginary (literary, linguistic, historical, religious, artistic), each under the distinct coordination of a specialist in the field: Corin Braga, Elena Platon (with the expertise of the scientific consultant Gheorghe Chivu, corresponding member of the Romanian Academy), Sorin Mitu, Ioan Chirilă, Liviu Malița. The creation of an encyclopedia of imaginaries in the Romanian cultural space is a major and necessary scientific project for (re) articulating the identity profile of Romanian culture, understanding and assuming its place and role in the European and global space.*

Romanian imaginaries - literary, linguistic, historical, religious, artistic - are approached by the authors of numerous chapters of the Encyclopedia in an interdisciplinary manner, as "fluid forms of heritage and vectors of identity circumscription." Through an extensive collective research of comparative synthesis analysis, with interdisciplinary character, this work in five volumes becomes a true Summa imaginaries Romaniae. The five volumes become as many semantic basins that are based on the imaginary of an individual (creator of the work) and of Romanian society, in different stages and stages of history and culture, respectively a complex universe of ideas and representations about self and world, concepts and mentalities. , myths, beliefs and ideologies. The

Călătorii în imaginarul literar

extensive collective work is an innovation in the Romanian academic space under at least two aspects: it offers a unique tool of analysis on Romanian culture and encourages future research to overcome the rigidity of certain theoretical patterns, in favor of a dynamic and "fluid" vision. The research on the imaginary is a tradition in the "Phantasma" Center, founded and led by university professor Corin Braga. He and the members have published individual papers, in the country and abroad, contribute articles in the bi-annual magazine "Echinox", organize international conferences and congresses on the subject of the imaginary. This impressive Summa of the imaginaries in Romania, in the realization of which only researchers from the "Babeș Bolyai" University of Cluj-Napoca were involved, proves that this type of research has become a real academic phenomenon.

Keywords: encyclopedia; imaginary; literature; linguistics; history; religion; art.

Sub coordonarea generală a profesorului universitar Corin Braga, spre sfârșitul anului 2020, apare la Editura Polirom *Enciclopedie a Imaginariilor din România*, volum colectiv la care au contribuit cadre didactice din Universitatea „Babeș Bolyai” din Cluj-Napoca. Lucrarea este structurată în cinci ample și dense volume, concepute tematic pe un anume tip de imaginar (literar, lingvistic, istoric, religios, artistic), fiecare sub coordonarea distinctă a unui specialist în domeniu: Corin Braga, Elena Platon (cu expertiza consultantului științific Gheorghe Chivu, membru corespondent al Academiei Române), Sorin Mitu, Ioan Chirilă, Liviu Malița. Realizarea unei enciclopedii a imaginariilor din spațiul cultural românesc este un proiect științific major și necesar pentru (re)articularea profilului identitar al culturii române, pentru înțelegerea și asumarea locului și rolului acesteia în spațiul european și global.

Fiecare volum se deschide cu o listă de bio-note ale autorilor, urmată de câte un eseu introductiv: *Imaginar social și identități culturale* (Corin Braga); *Patrimoniu și imaginar lingvistic* (Elena Platon); *Argument* (Sorin Mitu); *Imaginarul religios* (Ioan Chirilă); *Configurații ale imaginarului în artele din România* (Liviu Malița). Dintre acestea, cel semnat de Corin Braga

Călătorii în imaginarul literar

acoperă simultan două intenții: în primul rând, în calitate de coordonator general al enciclopediei ca întreg, clarifică terminologii (imaginar, imaginarii sociale, universuri imaginare, bazine semantice) în vederea re-contextualizării și re-integrării noilor concepte de cercetare în grilele originale de interpretare; în al doilea rând, de pe poziția de coordonator al primului volum, expune viziunea colectivului de cercetători asupra conceptului de imaginar literar românesc, constatând și limitele „decupajului” care, departe de a fi exhaustiv, ar fi putut urmări și alte direcții precum barocul literar românesc sau memorialistica de detenție. Din perspectiva fiecărei discipline, este justificat demersul științific colectiv, insistându-se asupra raportului dialectic dintre parte și întreg, importanța redefinirii unor concepte teoretice prin prisma imaginarului, cu precădere în contextul cultural globalizant actual. Fiecare volum însumează aproape cinci sute de pagini de cunoștințe științifice de ultimă oră, fundamentate pe un aparat bibliografic impresionant. Cu excepția volumului V care numără douăzeci și două de capitole și a volumului IV, cu un număr de nouăsprezece, primele trei volume sunt structurate în câte douăzeci de capitole fiecare. La sfârșitul fiecărui tom, apare o impresionantă bibliografie critică valorificată de către cercetătorii clujeni, urmată de un Indice de nume, extrem de util în cazul unei căutări aplicate.

Reafirmarea identității naționale în context european, integrarea culturii europene în așa-numita „civilizație planetară” (Corin Braga) au depășit stadiul unui deziderat și au devenit realitate iminentă. Astfel, volumul despre imaginarul literar „cartografiază” relieful literaturii române, cu principalele sale „constelații de imagini și simboluri”, cu „decorurile” imaginare urmărite de scriitori și ideologi literari în conturarea programelor estetice ale diverselor curente literare. Pornind de la definiția dată de Gilbert Durand bazinelor semantice, sunt identificate douăzeci de bazine imaginare, ordonate diacronic: de la *Cronotopul folcloric* (Eleonora Sava) se face trecerea la literatura de inspirație religioasă (Laura Lazăr) și cea de inspirație istorică (Lionel-Decebal Roșca), pentru a se aborda ulterior esența național(istă) a iluminismul românesc (Adrian Tudorachi), imaginarul levantin (Călin Teuțișan) și cel romantic

Călătorii în imaginarul literar

(Ioana Bot), imaginarul social (Sanda Cordoș) și decadent (Corina Croitoru), urmate de analize ale literaturii rurale (Cosmin Borza), citadine (Ligia Tudorache), de analiză psihologică (Corin Braga), avangardiste (Ion Pop), autenticiste (Adriana Stan), *Imaginarul exilului și diasporei* (Laura T. Ilea) în paralel cu literatura română sub comunism (Horea Poenar), imaginarul literaturii maghiare din România (Levente T. Szabo) și al literaturii germane din România (Dana Bizuleanu), postmodernismul românesc (Mihaela Ursa), literatura postdecembristă (Alex Goldiș) și imaginarul *fantasy* (Marius Conkan).

În introducerea celui de-al doilea volum, *Patrimoniu și imaginar lingvistic*, în calitate de coordonatoare a secțiunii, Elena Platon surprinde importanța limbii printre celelalte fenomene spirituale ale omenirii și necesitatea studierii fenomenelor lingvistice nu doar din perspectiva statutului de patrimoniu, ci și prin intermediul „dinamismului specific neliniștitorului imaginar”. Ea însăși obiect cultural, limba română va fi studiată în relație cu societatea și cultura, cu instrumentele oferite de metalingvistică; în calitate de fenomen social, prin așa-numita antropologie lingvistică, limba română reflectă nivelul societății la un anumit moment istoric. Volumul s-a construit pe baza teoriei bazinelor semantice și valorificând metafora acvatică a fluviului, pornindu-se de la izvoarele acestuia (substratul traco-dacic, tratat de Adrian Chircu), continuând cu bazinul semantic al limbii latine (Gheorghe Chivu), superstratul slav (Cristina Silaghi), adstratul (maghiar și german, subiect cercetat de Bogdan Harhăță), pentru a se cerceta bazinul semantic al limbajului religios (Andreea-Nora Pușcaș). Au fost abordate elemente de „construcție a conștiinței identitare” (Maria Ștefănescu, pentru secolele XVIII-XIX, și Antoanela Arieșan, în ceea ce privește diaspora contemporană, „chestiunea limbii moldovenești” (Diana-Maria Roman), limba „ca loc al memoriei” (Cosmina-Maria Berindei), dar și „ca expresie a alterității” (Maria-Zoica Eugenia Balaban), cu variantele ei extremiste (Lavinia-Iunia Vasiiu), limbajul ideologiei totalitare (Ioana Sonea) și cel al protestului cetățenesc (Dina Vilcu), cyberlimbajul (Anamaria Radu), argoul (Mircea Minică) și problematica lingvistică a traducerilor

Călătorii în imaginarul literar

(Sanda-Felicia Misirianțu). Contribuțiile autorilor reunite în acest volum reflectă „o imagine lingvistică și culturală cuprinzătoare a limbii române”, în calitate de matrice identitară, socială și existențială a poporului român.

Al treilea volum al *Enciclopediei imaginariilor din România* grupează imaginarul istoric în funcție de cinci constelații majore: originile, comunitățile imaginate, raportul identitate/alteritate, confluența cu politicul și evaziunile. În *Argument*, Sorin Mitu, coordonatorul volumului, operează distincția între două tipuri de imaginar istoric: cel trăit propriu-zis de oamenii unei perioade istorice și cel *istoriografic*, consemnat de cronicari. Domnia sa face observații cu privire la componența echipei de istorici care „au atacat” problematica istoriei naționale din perspectiva imaginarii și deplânge absența „părintelui” cercetărilor românești de imaginar istoric, Lucian Boia. Într-un capitol aparte, *Istoriicii imaginarii*, profesorul Toader Nicoară subliniază caracterul pluridisciplinar al imaginarii social, știință aflată la frontiera dintre științe, pentru a purcede apoi la trasarea unui itinerar cronologic al imaginarii românesc, de la „primitivi” la miturile comunismului românesc. Acest dublu traseu, istoric și imaginar, se deschide cu așa-numita *Constelația originilor* și cuprinde *Dacii* (Gelu Florea), *Romanii* (Marian Egri, Aurel Rustoiu), *Întemeierile* (Ela Cosma), *Miturile originilor* (Ovidiu Pecican). Imaginea strămoșilor este o construcție complexă, realizată în timp, prin interacțiunea constantă dintre imaginarii științific și imaginarii colectiv, niciodată definitivată, ajungând uneori la stadiul de combinație eclectică de stereotipuri antice, fond legendar și imaginar modern. În *Constelația comunităților imaginate*, autorii au introdus capitolele: *Biserica și religiozitatea* (Nicoleta Hegedus), în care autoarea trasează profilul identităților religioase, evidențiază legătura dintre identitatea religioasă și cea națiunonală, colaborarea strânsă dintre stat și Biserică și rolul ei cultural; *Corpul social* (Remus Câmpeanu) glisează discursul științific de la metafora corpului fizic la metafora politică a corpului nobiliar, la Inochentiu Micu Klein; *Națiunea* (Simona Nicoară) urmărește „originea și evoluția conceptului de națiune”, conexând imaginarii național la fondul mitologic; *Rasa* (Constantin Bărbulescu). În

Călătorii în imaginarul literar

Constelația identității și alterității, autorii pornesc de la construcția *Imagini de sine* (Luminița Ignat-Coman) pentru a surprinde imaginea negativă despre Celălalt, în *Sășii* (Edit Szegedi), *Secuții* (Gusztáv Mihály Hermann) și *Străinul* (Mihaela Mehedinți-Beiean). Ultima constelație este dedicată „evaziunii”, tridimensională simbolic: tema călătoriei (Alexandru Istrate); tipologia peisajului (Doru Radosav), de la peisajul-natură la peisajul-metaforă, peisajul-privire, peisajul-patrimoniu, peisajul fiziocratic, pentru a aborda utopic din contemporaneitate; problematica morții (Mihaela Grancea), urmărită în ipostaza „tradițională”, ca moarte colectivă în conflicte armate, temă literară predilectă în opera unor scriitori și gânditori români, suicidul, laicizarea morții în actualitate.

În studiul introductiv pentru *Imaginarul religios*, Ioan Chirilă trasează direcția de cercetare pentru capitolele acestui volum: pornind de la faptul că religia „oferă specificul identitar al unei comunități și constituie în același timp un patrimoniu de sugestii și soluții” pe termen lung, în situații de criză, ajunge la adevăratul scop, anume identificarea funcției reparatorii a religiei care „re-leagă” omul la transcendență. Este trasată o paralelă între *imaginație*, funcție cognitivă primitivă de om după Cădere, și *imaginar*, ca totalitate a imaginilor și reprezentărilor create de un individ sau o colectivitate, în raport cu realități imanente și transcendente. De aici, diferența operată între imaginile secularizate și structurile iconice ale imaginarului religios românesc. Volumul însumează un număr de nouăsprezece capitole, a căror întindere cronologică pornește din epoca bronzului, prin studierea unor vestigii arheologice și prezentarea unor practici ritualice (*Do ut des. Repere de arheologie a imaginarului religios în epoca bronzului* – Florin Gogâltan), continuă cu religia nemuririi la geto-daci, din perspectivă comparativă (*Zalmoxis și riturile de inițiere în nemurire* – Daniela-Luminița Ivanovici), studiază „zorii” creștinismului în spațiul carpato-danubiano-pontic (*Paleocreștinism sau apariția creștinismului în teritoriile românești în secolele I-VI* – Cosmin Cosmuța), dezbate problematica simbolismului religios (*Reprezentări simbolice religioase* – Stelian Pașca-Tușa), analizează „limbajul simbolic” al lăcașurilor de cult în diverse perioade istorice (*Lectura*

Călătorii în imaginarul literar

simbolică a lăcașului de cult – Sorin Marțian), studiază fenomenul bisericilor-fortificații și a mănăstirilor-cetăți, pentru fiecare zonă geo-politică românească (*Edificiile religioase fortificate din România* – Mircea-Gheorghe Abrudan), comentează elementele de imaginal și imaginar din picturile murale ale bisericilor ortodoxe și catolice deopotrivă (Elena Oana Prioteasa), trecând la pictura pe sticlă (Ioan Popa-Bota) cu temele ei predilecte (iadul, Adam și Eva, Nașterea Domnului etc.), pentru a analiza fenomenul troițelor (*Troițe și răstigniri din spațiul românesc și transilvan* – Marcel-Gheorghe Muntean) și, strâns legat de acesta, simbolismul arborelui în imaginarul religios românesc, cu varianta derivată a viței-de-vie (Elena Onețiu). Nu sunt omise și alte subiecte de ordin general sau aplicat, precum: diaspora românească și al ei imaginar religios în iconografie (Ileana-Alexandra Orlich); simboluri religioase plasate în spațiul cotidian, cu o analiză aplicată asupra protestantismului și Cimitirului Vesel de la Săpânța (Sarolta Püszök); imaginarul textelor și ritualului liturgic (Teodora-Ilinca Mureșanu); tema Frumosului Absolut în *Estetica cultului religios* (Dávid Diós); elemente de mistagogie și isagogie în arhitectura bisericilor cu tavanul pictat, de la originea lor preistorică la marii meșteri ai secolului al XVII-lea, cu o analiză concentrată pe simbolurile ciclicității, înălțării și a ornamentelor vegetale (Olga Lukács); rolul religiei creștine în societatea în care activează (*Religie și social* – László Holló); apariția și dezvoltarea învățământului teologic în România, cu un tur de orizont asupra școlilor teologice importante din toate zonele țării (*Ars didactica christiana* – József Marton); legătura strânsă dintre religie și folclor, „religiozitatea populară” și fenomenul actual al pelerinajelor (Ioan Vik), tema escatologiei în imaginarul creștin (Cristian Barta).

Ultimul volum al *Enciclopediei* este dedicat artei, și este intitulat *Imaginar și patrimoniu artistic*. Consultând cuprinsul, constatăm că, după *Configurații ale imaginarului în artele din România*, introducerea semnată de Liviu Malița, studiul este împărțit în cinci „constelații” artistice: teatru, film, muzică, arhitectură, arte vizuale. Traseul cercetării pornește dinspre reprezentările arhaice ale artei din spațiul rural și religios pentru a traversa toate perioadele istorice până în zilele noastre.

Călătorii în imaginarul literar

În primul capitol, este analizat arhetipul măștii începând teatrul popular românesc și formulele sale rituale până la regia modernă și teatrul de artă de la sfârșitul secolului XX (Ștefania Pop-Curșeu). În constelația dramaturgiei, Anca Hațiegan introduce problematica identității naționale, pe care o abordează din perspectiva imaginarului românesc legat de națiune („originile” plasate în Transilvania secolului al XVIII-lea, urmate de deceniile trei și patru ale secolului al XIX-lea, anii 1850 și anii cuprinși între 1860-1870, pentru ca în intervalul 1880-1918 să se consolideze bazinul semantic al națiunii, cu note stridente în interbelic), bifurcat în imaginar urban și imaginar autohtonist. Laura Pavel tratează „bazinul semantic al interiorității și al conștiinței”, analizând o serie de drame românești (*Năpasta*, de I.L. Caragiale, dramele de idei ale lui Camil Petrescu, teatrul neoavangardist, teatrul-parabolă și teatrul-dezbatere postdecembrist, teatrul „descompus” (*Moduri ale interiorității în drama românească modernă*). *Dramaturgia în perioada comunistă* este titlul unui capitol distinct, subiect tratat de Liviu Malița din perspectiva mai multor tipuri de imaginar (al schimbării, al emancipării, religios, istoric, politic și social), de-a lungul a două etape inegale ca durată: prima, cuprinsă între 1948-1964, sub marcajul realismului socialist, a doua, de după 1965 până în 1989. Miriam Cuiș analiză teatrul românesc într-o viziune cronologică și comparativă, traversând epoci istorice reprezentative, începând cu „anii de ucenicie” până la „teatrul fără frontiere” promovat în ultimii treizeci de ani. Această ultimă fază a teatrului modern actual este atent urmărită de Olivia Grecea în capitolul *Teatrul independent și experimental*.

La categoria „Film”, sunt înscrise patru „nominalizări”: *Imaginarul rural în filmul românesc* (Ioan Pop-Curșeu); *Identitatea românească în filmul de ficțiune istorică* (Daniel Iftene); *Filmul de actualitate socialist (1950-1989)* (Radu Toderici); *Imaginarul europenizării în filmul românesc contemporan* (Claudiu Turcuș). Satul românesc, istoria națională, actualitatea cotidiană din comunism, „europenizarea” românilor sunt pilonii de forță pe care s-a sprijinit, în timp, arta cinematografică românească. În sfera analizei imaginarului celei dintâi arte fundamentale, „Muzica”,

Călătorii în imaginarul literar

sunt introduse trei capitole: primul capitol surprinde imaginarul europenizării până la izbucnirea Celui de-al Doilea Război Mondial (Florina Popa), muzica românească postbelică (Valentina Sandu-Dediu), „specificul național” și folclorul mediatizat în spectaculoase producții televizate de tipul *Cântarea României* (Corina Iosif, Adrian T. Sîrbu). În ceea ce privește arhitectura, Ada Hajdu face referire la „geneza stilului național”, începând cu „moștenirea bizantină”, urmată de primele formule ale stilului național românesc, iar Virgil Pop analizează tipurile de imaginar arhitectural din Transilvania, romanicul, goticul, Renașterea, barocul, eclectismul, modernismul. În domeniul Artelor vizuale, sunt plasate șapte articole: *De la „meșter” la „artist” în civilizația modernă românească*, cu Theodor Aman, Nicolae Grigorescu și Grupul Prolog drept repere valorice esențiale (Ruxandra Demetrescu); *Pictura postbizantină pe teritoriul României* (Vlad Bedros); *Imaginarul religios ortodox în pictura românească modernă* (Cristina Cojocar); *Folclorul în arta vizuală modernă și contemporană românească* (Rada Niță); *Natura în arta contemporană* (Adrian Guță); *Imaginarul identitar în epoca digitală* (Bogdan S. Pecican); *Imaginarul tehnologic în artele vizuale* (Horea Avram). Căutarea identității artistice constituie amprenta evidentă a imaginarului românesc în toate domeniile artei, teatru, pictură, muzică, film, arhitectură.

Imaginariile românești – literar, lingvistic, istoric, religios, artistic – sunt abordate de autorii numeroaselor capitole ale *Enciclopediei* în manieră interdisciplinară, ca „forme fluide de patrimoniu și vectori de circumscriere identitară”. Printr-o amplă cercetare colectivă de analiză comparativă de sinteză, cu caracter interdisciplinar, această lucrare în cinci volume devine o adevărată *Summa imaginaries Romaniae*. Cele cinci volume devin tot atâtea bazine semantice care au drept fundament imaginarul unui individ (creatorul operei) și al societății românești, în diferite stadii și trepte ale istoriei și culturii, respectiv un univers complex de idei și reprezentări despre sine și lume, concepții și mentalități, mituri, credințe și ideologii. Ampla lucrare colectivă constituie o inovație în spațiul academic românesc sub cel puțin două aspecte: oferă un instrument inedit de analiză asupra culturii românești și

Călătorii în imaginarul literar

impulsionează cercetările viitoare să depășească rigiditatea anumitor tipare teoretice, în favoarea unei viziuni dinamice și „fluide”. Cercetările pe tema imaginarului sunt o tradiție în cadrul Centrului „Phantasma”, înființat și condus de profesorul universitar Corin Braga. Domnia Sa și membrii au publicat lucrări individuale, în țară și în străinătate, contribuie cu articole în revista „Caietele Echinox”, organizează conferințe și congrese internaționale pe tema imaginarului. Această impresionantă *Summa* a imaginariilor din România, în realizarea căreia au fost implicați numai cercetători din Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, dovedește că acest tip de cercetare antropologică a devenit un adevărat fenomen academic.

Referințe:

- BRAGA, C. (coord.gen.). (2020). *Enciclopedia imaginariilor din România. I. Imaginar literar (Encyclopedia of Imaginaries from Romania. I. Literary imaginary)*. Iași: Editura Polirom.
- BRAGA, C. (coord.gen.). (2020). *Enciclopedia imaginariilor din România. II. Patrimoniu și imaginar lingvistic (Encyclopedia of Imaginaries from Romania. II. Heritage and linguistic imaginary)*. Iași: Editura Polirom.
- BRAGA, C. (coord.gen.). (2020). *Enciclopedia imaginariilor din România. III. Imaginar istoric (Encyclopedia of Imaginaries from Romania. III. History imaginary)*. Iași: Editura Polirom.
- BRAGA, C. (coord.gen.). (2020). *Enciclopedia imaginariilor din România. IV. Imaginar religios (Encyclopedia of Imaginaries from Romania. IV. Religious imaginary)*. Iași: Editura Polirom.
- BRAGA, C. (coord.gen.). (2020). *Enciclopedia imaginariilor din România. V. Imaginar și patrimoniu artistic (Encyclopedia of Imaginaries from Romania. V. Imaginary and artistic heritage)*. Iași: Editura Polirom.

~~~~~
Liliana DANCIU, PhD in Philology, with a thesis on the novel "The Forbidden Forest" by Mircea Eliade at 1 Decembrie 1918 University of Alba Iulia (2017). She graduated from the Faculty of Letters, Philosophy and History, Department of Philology, University of Craiova (1995). MA in Romanian Language and

Călătorii în imaginarul literar

Literature, Faculty of Humanistic and Social Studies, Aurel Vlaicu University of Arad (2013). Since 1995, she is a high school teacher, Romanian Language and Literature Department. Member of the Research Center on the Imaginary “Speculum”, Alba Iulia. Author of the volume *Romanul din roman: Noaptea de sânzienă, de Mircea Eliade (The Novel in the novel: “The Forbidden Forest” by Mircea Eliade)* (2017), *Zmei, draci și strigoi. Eseuri de hermeneutică a basmului popular românesc (Zmei, devils and undead. Essays on hermeneutics of the Romanian folk tale)* (2021). She published articles and studies in various scientific and cultural journals, such as the *Journal of Humanistic and Social Studies*, *Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*, *Incursions into the Imaginary*, *Journal of Romanian Literary Studies*, *TricTrac: Journal of World Mythology and Folklore*, *SÆCULUM*, *Gnosis*. She has participated in several scientific sessions, colloquia, symposiums, etc., in Romania (Arad, Alba Iulia, Târgu Mureș etc.) and abroad (Rome).